

Cserba Júlia

GABRIEL FARKAS

„Gabriel Farkasnak, aki tehetségével a szabadság ügyét védelmezi” - e szavakkal dedikálta Önnek küldölte könyvéi Valerie Giscard d'Estaing, volt francia államelnök, A tömör megfogalmazás találoán foglalja össze az Ön felfogását és munkásságát Honnan indult el Farkas Gábornak, az ismeri francia újságírónak a pályafutása?

Eddigi életem, akárcsak legtöbb kortársamé, igen viszontagságos és regényes volt. Szüleimet korán elveszítettem, így nehéz körülmények közt nőttem fel. Tizenöt éves koromban lakatosinas lettem a Váci út 42-ben egy körülbelül ötven munkást foglalkoztató üzemből, amit én akkor hatalmas nagy gyárnak tartottam. Két és fél évi inaskodás után felszabadultam, és a Béke úton egy nagyobb gyárban kaptam munkát. Először inasothonban laktam, majd ágyrájáró lettem.

Az eddigieket hallva felvetődik bennem a kérdés, hogyan kerülhetett kapcsolatba könyvekkel, kultúrával egy szegény, család nélkül élő lakatosfiú?

Az olvasás szeretetét szüleimtől kaptam. Édesanyám volt az első értékesített lány Sátoraljaújhelyen. Budapesten pedig két olyan, számomra meghatározó közösséggel kerültem kapcsolatba, akik hozzásegítettek az olvasáshoz, tanuláshoz. Az egyik a Vasas Ifjúsági Szervezet volt, ahol hozzájuthattam könyvekhez, szemináriumokat hallgattam, és az esti egyetemen a görög drámairodalommal ismerkedtem. A másik a baloldali cionista szervezet, a Hasomér Hacair is valódi iskola volt számomra. Számos műveit fiatallással kerültem kapcsolatba, akiknél szintén sok könyvet kaptam elolvasásra.

Nem okozott problémát, hogy egyszerre tagja egy marxista és egy cionista társaságnak?

Bár nem kaptam vallásos nevelést, az erősödő antiszemitizmussal szemben természetes reakció volt zsidó identitásom megtartása, ugyanakkor munkásként, fogékony voltam a marxizmusra. A marxista befolyás erősödésével azonban egy idő után elszakadtam a cionista mozgalomtól. 1942-ben egy kommunistákhoz közel álló csoporttal, köztük Zelk Zoltánnal kerültem kapcsolatba, majd Demény Pálékhöz csatlakoztam. Fura módon, azt csak a háború után tudtam meg, hogy a Demény-frakció nem tartozott a Kommunista Párthoz, mert Deményt már korábban kizárták. 1943-ban röplapterjesztés miatt letartóztattak. A bírósági tárgyalásra nem került sor, mert közben behívtak munkaszolgálatra. A börtönből ugyan kiszabadultam, de az ezt követő időszak szenvedéseiről hosszú könyvet lehetne írni. Most csak annyit érdemes felidézni, hogy amikor 1944-ben a Dunántúlon vagonokba raktak minket, véletlenül meghallottam egy beszélgetést az Őrök között. „Aknákat fognak szedni Ukrajnában” - mondta az egyik. „És hogyan?” - kérdezte társa. „A lábukkal” - jött a válasz, és ekkor elhatároztam, hogy meg fogok szökni. Ez egyik éjszaka, 1944. július 10-én sikerült is, és tovább folytatódott a hónapokig tartó rettenetes kaland. Csak a szerencsének köszönhettem, hogy túléltem. Hamis papírokkal bújáltam Budapesten, majd a Hasomér Hacair révén Romániába szöktem, ahol letartóztattak. Néhány napig a börtönben ültem halálos ítéletre várva, de szerencsémre közbejött az Antonescu-rendszer bukása, és kiszabadultam. Végül Bukarestben szeptember 3-án, a szovjet hadsereg bevonulásakor szabadultam fel, majd visszajutottam Budapestre, ahol akkor még folytak a harcok.

A háború után mivel foglalkozott?

Vas Zoltán mellett dolgoztam egy ideig, aki Budapest közellátási népbiztosa, majd polgármestere volt akkoriban. Népkönyvhátat állítottunk fel a Joint támogatásával, és fertőtlenítő állomásokat hoztunk létre a hazatérők számára.

Vagyis már nem lakatosként dolgozott, de hogyan vezetett az új újságírásig?

A párt elküldött egy egyhónapos gyakorlatra a Szabad Néphez, majd egy társammal együtt megbíztak, hogy Csepelen hozzunk létre egy hetilapot. Körülbelül három hónapig dolgoztam a „Fogaskerek”-nél, amikor Vas Zoltán révén útlevelet kaptam, és feleségemmel együtt hat hónapra Párizsba utazhattam. 1946 januárjában érkeztünk. Volt egy magyar nyelvű kommunista lap, aminek Bajomi Lázár Endre volt a főszerkesztője, és én a helyettese lettem. Közben beiratkoztam az Alliance Française-re, hogy megtanuljam a nyelvet.

Megérkezésekor egyáltalán nem tudott franciául?

Csak nagyon keveset, azt is csak azért, mert tizenhét éves korom körül elolvastam Thomas Mann regényét, a Varázshegyét, amelyben sok rész franciául szerepel. Hogy megértsem, vettem egy szótárt, és segítségével nagy nehézségek árán lefordítottam. Ebből az időből maradt meg néhány szó az emlékezetemben.

Ezek után különleges teljesítménynek számít, hogy három hónapi nyelvtanulás után sikeres felvételt telt, és bejutott az egyik leghíresebb francia főiskolára, a „Sciences-Po”-ra, amelynek korábban olyan hallgatói voltak, mint Marcel Proust, Paul Claudel, Pierre Mendés-France vagy Georges Pompidou.

A felvételem tényleg jól sikerült (bár ott is szerencsém volt), de eleinte hiányos nyelvtudásom miatt alig tudtam követni az előadásokat. Reggeltől estig tanultam, könyvtárban ültem, és hogy kevés ösztöndíjamat kiegészítsem - a Fejtő Ferenc vezetése alatt álló magyar követségi Dokumentációs Irodánál -, dolgoztam is. Amikor három év után befejeztem az iskolát, és sikeresen lettem a vizsgákat, behívatott az igazgató és kérte, hozzam be az érettségi bizonyítványomat, mert nem találja a papírjaim közt. Ekkor tudta meg, hogy nincs érettségim. Azt hi szem, azóta is én vagyok az egyetlen, aki érettségi nélkül kapott diplomát ezen a főiskolán.

Az iskola elvégzése után nem várták haza?

Kevésell az iskola befejezése előtt, 1949 májusában letartóztatták Rajkot, akit bár felületesen, de személyesen ismertem. Még a per előtt - ami tragikus történelmi hiba volt -, olvastam az újságokban a róla szóló vádakat, és tisztában voltam vele, hogy egy szó sem igaz az egészről. Eldöntöttem, hogy nem megyek haza. Hosszú levelet írtam a párt központi vezetőségének, és ma már nevésegesen hangzik, de ebben közöltem, hogy „kizárom” Rákosi Mátyást a Kommunista Pártból, mert elárulta azt.

Lette ennek a levélnek valami következménye?

Gyomai Imre, aki szintén a követségen dolgozott mint sajtóattasé, rá akart beszélni, és rajta kívül még sokan, hogy menjek haza, vagy legalább Bécsbe, ahol majd kapok állást a követségen. Később, 1956-ban Gyomai sírva vallotta be, hogy a párttól kapta az utasítást, küldjön vissza Magyarországra vagy Bécsbe, hogy le tudjanak tartóztatni. Szomorú időszaka volt életemnek, mert előtte soha nem képzeltem másképpen a jövőmet, mint hogy a tanulmányaim befejezése után hazamegyek.

Ezek után nyilván megszűnt munkalehetősége a követségen. Miből tudott megélni?

Voltam Renault-gyári munkás, dolgoztam egy szűcsnél, azután magyar festőművészek által díszített poharakat árultam.

Még mindig nem került az újságírás közelébe?

De igen. 1949-ben a Franc-Tireur című baloldali napilapban megjelent három írásom a Rajk-perrel, majd 1952-ben Fejtő Ferenc révén bekerültem az akkor induló „Observateur politique, économique et littéraire” című hetilaphoz, ami az „Observateur” elődje volt. Két éven

keresztül dolgoztam ott, és Gabriel Lampart néven, elsősorban európai gazdasági kérdésekről írtam cikkeket. A Lampart-nál dolgoztam egy ideig, innen vettem a nevet.

Hogyan került ahhoz a laphoz, a „France-Soir”-hoz, amely által ismertté vált?

1956 májusában felajánlottak egy egyhónapra szóló helyettesítői posztot. Harminckét évig maradtam ott. Eleinte reggel hattól kilencig, a nagy nemzetközi hírgyűnökségek táviratai alapján híreket kellett szereznem, utána a Pénzügyminisztériumba menni információkért. Később riportokat készítettem, majd a politikai és gazdasági rovat vezetője lettem, és rendszeresen írtam vezércikkeket. Akkoriban nagyon színvonalas és népszerű napilap volt a France-Soir, másfél millió példányban jelent meg. Hogy ismert lettem, arra akkor jöttem rá először, amikor 1968 májusában a tüntetők ablakon át behallatszó „Farkas, au poteau” ütemes kiabálásra lettem figyelmes.

Miért haragudtak Önre?

A 68-as eseményekről az volt a véleményem, hogy a fogyasztói társadalom elleni lázadás lírikus illúzió. A májusi zűrzavar ellen írtam vezércikkeket. Ráadásul a Nyomdai Szakszervezet bele akart szólni a lap szerkesztésébe, ők akarták megmondani, hogy milyen cikket és fotót közölhetünk, és én ebbe nem egyeztem bele. Jobboldalinak tartottak, és az események ellenségének szimbóluma lettem.

Több, mint három évtizedet töltött ugyanannál a lapnál. Mint neves újságíró, nem kapott kedvező ajánlatokat máshonnan?

Hívtak a televízióhoz, de úgy gondoltam, ha maradok, akkortalan egyszer igazgatója lehetek a lapnak. Pierre Lazareff halála után néhány évvel a magyar származású Paul Winkler vette át a France-Soir-t, és engem ki akart nevezni igazgatóhelyettesnek. Amikor megkérdeztem, miért tesz fölém egy olyan igazgatót, aki kevésbé hozzáértő, azt válaszolta, azért, mert nem lehet egy francia lapnak két magyar főnöke. Ekkor visszautasítottam az ajánlatát, és maradtam főszerkesztő.

Pályája során bizonyára sok ismert politikussal készített interjút. A beszélgetés elején említett Giscard d'Estaing-en kívül kiket említene meg?

Pompidou elnökkel közeli kapcsolatban álltam, minden hónapban meghívott ebédre az Elysée-palotába. Raymond Barre-hoz ma is barátai kapcsolat fűz, és az ő gazdaság- és társadalompolitikai álláspontját majdnem mindig jónak tartottam. Politikailag hozzá állok a legközelebb.

És milyen volt a viszonya Francois Mitterand elnökkel?

Mitterand nem szeretett, mert mindig erősen kritikus cikkeket írtam a gazdasági intézkedéseiről. Már korábban is neheztelt rám, mert 1974-ben tizenöt újságíró előtt kemény hangon kritizáltam a gazdasági programját, de más konfliktusom is volt vele.

Mégis, amikor Mitterand elnök 1989-ben Budapesten járt, ön is tagja volt a küldöttségnek.

Utazása előtt felhívatott, és megkérdezte, részt vennék-e a küldöttségben? Ha az elnök ilyesmit kér, azt nem lehet visszautasítani. Utána többször találkoztunk, és 1992-ben interjút készítettem vele a Magyar Televízió részére.

Amikor megvált a France-Soir-tól, gazdasági tanácsadó lett. Miben tud segítségére lenni egy gazdasági újságíró egy nagyvállalat vezetőjének?

Több nagy cég, köztük az André-csoport, a Publicis és a Perrier elnökének tanácsadója voltam hosszabb-rövidebb ideig. A kommunikációs gyakorlat és a francia gazdasági élet ismerete nagyon hasznos lehet a vállalatok irányítói számára.

Tudna egy konkrét példát mondani?

Az Egyesült Államokban forgalmazott Perrier-ásványvízben vegyi szennyeződések fedeztek fel, és emiatt éles sajtóhadjárat indult a

cég ellen. Amikor hozzám fordultak tanácsért, hogyan lépjenek fel ebben a súlyos helyzetben, azt javasoltam, semmiképpen se maradjanak csendben. Szóljának meg a sajtóban, nyíltan, őszintén beszéljenek, magyarázzák el, hogy a szennyeződés az üvegek tisztítása folyamán került az ásványvízbe, és bizonyítsák be, hogy senkinek az egészségét nem hozta veszélybe a vegyi anyag.

Mikor járt utoljára Magyarországon?

A Rajk-per idején szakítottam a párttal és Magyarországgal is. 1968-ban mégis Budapestre mentem Pierre Lazareff megbízásából, hogy iportokat készítsék a következő Pártkongresszus nemzetközi előkészítéséről. De véletlenül újra találkoztam Vas Zoltánnal, aki azt mondta, hogy az érdekes dolgok nem Budapesten fognak történni, hanem Prágában, utazzak inkább oda. Három cikket írtam a Prágai Tavaszról, és - mint később kiderült, tévesen - nagyon optimista voltam a jövőt illetően: nem feltételeztem, hogy a szovjet csapatok bevonulnak Prágába.

1985 után már rendszeresen jártam Magyarországra, mert meg voltam győződve arról, hogy a Gorbacsov-szisztéma lassan megengedi, hogy Magyarország független állam legyen. 1989 és 1991 között számos francia nagyvállalat képviselőit vittem Budapestre, hogy lehetőséget keressünk az együttműködésre. Eredményként hadd említsem meg, hogy a Publicis társult a Hungexpo-val, vagy hogy a Weil férfiruhagyárat üzemeltet Magyarországon.

Bizonyára van kialakult véleménye a mai hazai gazdasági és politikai helyzetről.

Azt hiszem, a jövőt illetően optimistább vagyok, mint a magyarok. Ennek az országnak nem voltak demokratikus hagyományai, kiszolgálták a náci és a sztálinista rendszert. De a Kádár-korszak nagy része mérsékelt volt, és ez azt mutatja, hogy ennek a népnek eleve van a szélsőséges utakból. Nem hiszem, hogy a szélsőjobboldal hatalomra tudna kerülni. A magyarok tudják, hogy ez Európa számára elfogadhatatlan lenne.

Az átmenet elég jó körülmények között történt, bár sajnálatos, hogy az első négy év alatt sok időt veszített az ország, nem hajtották végre a szükséges reformokat. Az utóbbi évek intézkedései, melyek lehetővé tették a költségvetési egyensúly megteremtését, és a külföldi tartozások csökkentését, valamint egyes reformok, mint például az új nyugdíjrendszer elfogadása vagy (a hibák ellenére) a privatizálás, nagyon fontosak. Mindennek azonban szociális ára van, amit elsősorban a nyugdíjasok, a munkások, a kisemberek fizetnek meg. Egy modern nemzetgazdaság felépítése komoly erőfeszítéseket igényel, de ha a jogrendszer erősebb lenne, és az adócsalók börtönbe kerülnének, kisebb teher hárulna a tisztességes állampolgárokra is, és hamarabb előre jutna az ország.

Milyen tanácsot tudna adni a problémák megoldására?

Vannak olyan iparágak, amelyek fejlesztése - eleinte állami segítséggel - gazdasági és szociális téren egyaránt nagyon fontos lenne. Ilyen például a lakásépítés, mert ehhez kevés importanyag kell, emellett hozzájárulna más iparágak fejlesztéséhez, és sok munkást tudna foglalkoztatni. Ehhez természetesen jó szakembereket, szakmunkásokat kell képezni. A kormánynak alacsony kamatú hitellel kellene támogatni a fiatalok lakásvásárlását, amit egyelőre nem tesz meg.

Több olyan iparág van, mint például a telekommunikáció, az elektronika vagy a vegyipar, amelynek jó hírneve exportlehetőségeket kínál. Több támogatást kéne kapniuk, de a kormány ezen a téren is túl óvatos.

Az adócsalások és a szervezett lopások ellen szigorúbb törvényeket kell hozni. Az étermi becsapások például tönkreszik az ország hírnevét, rontják a közhangulatot, és elriasztják a turistákat. Keményebben kell fellépni az uszítókkal szemben. A gyengeség nem demokrácia!

Az ország jövője szempontjából a fiatalok képzését, az oktatás ügyét tartom a legfontosabbnak. Hogy milyen helyet foglal el Magyarország húsz év múlva Európában vagy a nagyvilágban, az attól függ, mi történik ma a magyar iskolákban, egyetemeken. Ez nem politikai kérdés. Ha van valami, amiben nemzeti egyetértésnek kell lennie, akkor az a nevelés.

1 Gyomai Imre (1894-1962): magyar származású író, újságíró, a 20 -as években a „Montparnasse” című folyóirat egyik szerkesztője volt.
2 Akasztófára Farkassal!